

УДК 655.4+658.7

І. П. Міщук*Львівська комерційна академія***ЛОГІСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ
У КНИЖКОВІЙ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ:
ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ**

Розглядається суть логістики, уточнюється зміст логістичної діяльності, визначаються основні напрями використання логістики в практиці діяльності книготорговельних підприємств.

Книжкова торгівля, логістика, логістична діяльність, книготорговельне підприємство, товарні потоки, книжкова торгівля, логістичні центри

Сучасний стан розвитку книжкової торгівлі в Україні характеризується існуванням низки проблем та перешкод у формуванні ефективних систем реалізації книжкової продукції. Незважаючи на значну кількість публікацій з даної проблематики [2–4, 9], у вітчизняній літературі недостатньо, на наш погляд, досліджені організаційно-управлінські та техніко-технологічні аспекти формування систем доведення книжкової продукції до пунктів її реалізації, що відомі в теорії та практиці як логістичні системи. Це обумовлює необхідність постановки завдання щодо перегляду підходів до організації діяльності суб'єктів даного сегмента вітчизняної економіки на засади концепції логістики. Метою цієї роботи є аналіз суті логістики, доцільності розповсюдження принципів і методів формування логістичних систем на процеси організації систем доставки друкованої продукції та визначення найактуальніших напрямів такої роботи.

Одним із найважливіших засобів збереження культурних цінностей у часі та просторі є книга — специфічний товар, що призначений для задоволення духовних потреб людини, який є засобом передачі будь-якої інформації. Одночасно книга є основним предметом праці у торгово-технологічних процесах книготорговельних підприємств і основним об'єктом комерційної діяльності даного виду суб'єктів господарської діяльності.

Як зазначають провідні українські фахівці у галузі книгознавства та книгорозповсюдження, тривалий час розповсюдження книг (у ширшому плані — видавничої продукції) відбувалося в неконтрольованому руслі і набуло стохастичного характеру, спричиненого впливом, насамперед, зовнішніх ринкових чинників [3; 4]. Водночас, для створення ефективного ринку в Україні має бути забезпечено наявність низки умов, основні з яких відображено на рис. 1.

Навіть побіжний аналіз таких умов показує, що їх створення має забезпечуватися на засадах методології та інструментарію логістики як теорії управління та реалізації руху матеріальних потоків від первинного джерела сировини до кінцевого споживача відповідної продукції через лінійно упорядковану сукупність виробничих, торговельних, транспортних та інших підприємств.

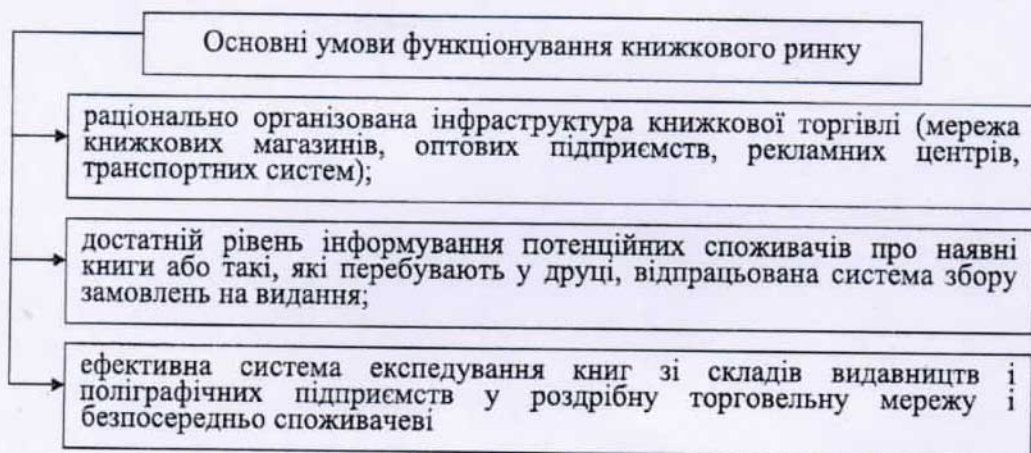

Рис. 1. Комплекс умов для ефективного функціонування книжкового ринку

Метою логістики вважається оптимізація циклу відтворення шляхом комплексного, орієнтованого на потребу, формування потоку матеріалів та інформації у виробництві та розподілі продукції. Управління потоковими процесами, їх перетворення й інтеграція є новою формою управління, що перевершує традиційні як за рівнем творчого потенціалу, так і за ефективністю кінцевих результатів. До логістики як наукової основи управління потоковими процесами звертаються не тільки у промисловості, торгівлі і на транспорті, але й у сфері послуг, банківській і страховій справі, організації сервісу, у комунальному господарстві, у сфері туризму та інших галузях діяльності [8, с. 9].

Провідні вітчизняні вчені пропонують розглядати логістику як: а) концепцію (філософію) економічної діяльності; б) інтегровану функцію управління матеріальним потоком, що існує у формі логістичної підсистеми в мікроекономічних системах; в) міждисциплінарну науку, пов'язану з пошуком організаційно-управлінських резервів підвищення ефективності такого управління [7, с. 7].

Як видно, в економічній літературі існує різноманіття і неузгодженість дефініцій логістики. Аналізуючи їх, Л. Фролова справедливо зазначає, що проблема полягає у тому, що при визначенні об'єкта логістики більшість дослідників орієнтується лише на один її аспект — чи то управлінський, чи то організаційний, чи — техніко-технологічний або ж фінансово-економічний [11, с. 16]. Водночас, варто звернути увагу на визначення логістики, наведене Європейською логістичною асоціацією (ЄЛА), у якому до змісту логістики, поряд з управлінськими функціями планування, обліку та контролю, належить функція реалізації процесу просторово-часового переміщення товарів. Аналогічної думки дотримується і Американська рада з управління логістикою (CLM), яка теж вважає одним з компонентів логістики безпосередню діяльність з переміщення елементів матеріального потоку (тобто — реалізацію цього процесу). Такий підхід підтримують і практики, зокрема, латвійські фахівці Н. Крумінш

та К. Вітолінш визначають логістику як «...сукупність дій (логістичних операцій), котрі ... неодноразово повторюються до того часу, поки сировина з вихідного матеріального ресурсу не перетвориться на виробництві у готовий товар, який, у свою чергу, буде доставлений до пункту продажу» [5, с. 9].

Один із співавторів колективної монографії «Економіка логістичних систем» польський вчений М. Васелевський стверджує, що «...логістика у макроподанні (тобто — на макроекономічному рівні) — це сукупність переміщень матеріальних благ в економіці, величина і структура утримуваних запасів, а також технічна інфраструктура, яка зумовлює процеси переміщення та утримання запасів» [1, с. 14]. Інакше кажучи, логістика включає не лише господарську діяльність з переміщення різноманітних видів сировини чи готової продукції, але й комплекс відповідних технічних засобів, які для цього використовуються, та ресурси, залучені в господарський обіг для досягнення цілей такої діяльності.

Подібної думки дотримується і російський вчений О. Маликов, який вважає, що «...під логістикою потрібно розуміти комплекс технічних засобів, дій (операцій, робіт, процесів, цілісних технологій) та методичних правил, спрямованих на ефективне планування, організацію, реалізацію (фізичне здійснення) та управління вантажопотоками, їх юридичне, інформаційне, фінансове, інженерно-технічне та науково-методичне забезпечення і здійснення у відповідності з стратегічними цілями підприємства або певними зовнішніми цілями» [6, с. 8]. При цьому, даний автор відносить до змісту логістики також комплекс умов, у яких здійснюється діяльність з реалізації процесів фізичного переміщення й управління ними (юридичне, інформаційне, фінансове, інженерно-технічне забезпечення), а також науково-методичне забезпечення зазначеної діяльності (сукупність методик, алгоритмів і принципів її здійснення).

У найбільш завершеному вигляді такий підхід отримав свою реалізацію у фундаментальній праці Дж. Р. Стока і Д. М. Ламберта [10]. Саме тут чітко вказано, що найбільш правильним для розуміння «...частини процесу в ланцюгах постачань, під час котрого планується, реалізовується і контролюється ефективний і продуктивний потік товарів, їх запаси, сервіс і пов'язана інформація від точки їх зародження до точки поглинання (споживання) з метою задоволення вимог споживачів» є термін «логістичний менеджмент» (або — як у назві книги — «управління логістикою») [10, с. 5]. Ці ж автори стверджують, що «логістика...виступає в якості важливого виду діяльності, який сприяє продажам практично всіх товарів і послуг» [10, с. 2].

Це означає, що управління логістикою є лише частиною загальнішого поняття «логістика», яке (як випливає з тексту) включає вантажні перевезення, складування і утримання запасів, адміністративну, комунікативну та управлінську діяльність, а також транспортні та розподільчі потужності, і загальні витрати на яку (*витрати на логістику*), для прикладу — у США — перевищують у десять разів витрати на рекламу, у два рази — на національну оборону і зіставлені з витратами на охорону здоров'я [там же, с. 4–5]. Зрозуміло, що,

якби це були витрати лише на управління процесами доставки сировини і продукції з неї (товарів), ні про яку ефективність логістики загалом — чи як філософії бізнесу, чи як функції управління, чи як діяльності з оптимізації процесів — говорити, а тим більше, вести наукові дискусії, — не випадало б.

Отже, відповідно до протилежного, маємо право стверджувати, що «логістика» як загальне поняття є ширшим, ніж «управління логістикою», і має використовуватися для позначення сфери господарської діяльності, пов'язаної з просуванням матеріальних потоків у системах постачання сировини та готової продукції. Відповідно, складовими частинами цієї сфери є: 1) матеріальні ресурси, які необхідні для виготовлення продукції, що піддається використанню для задоволення потреб споживачів; 2) безпосередньо логістична діяльність, яка забезпечує існування матеріального потоку; 3) комплекс виробничих, транспортних, складських потужностей разом з відповідними технічними засобами, обладнанням і облаштуваннями, які використовуються для виконання комплексу операцій логістичної діяльності (інфраструктура логістичної діяльності); 4) управління логістикою — як сукупність процесів планування, організації, обліку, контролю, регулювання разом з комплексом засобів збирання, зберігання, опрацювання і передачі інформації; 5) теорія логістики — як методологія логістичної діяльності та управління нею у поєднанні з використовуваним для цього науково-методичним, нормативно-правовим, організаційним та іншим забезпеченням (рис. 2).

Рис. 2. Основні елементи логістики (розроблено автором на основі [10, с. 3])

Можна констатувати, що основним і єдиним завданням (функцією) логістики є задоволення потреб конкретних споживачів шляхом вчасної доставки потрібної їм продукції (матеріальних ресурсів, товарів) до місця використання або споживання; всі інші завдання, які традиційно у вітчизняній літературі присвоюються логістиці, повинні адресуватися логістичному менеджменту (тобто — діяльності з управління логістикою як сферою господарювання, як комплексом логістичної діяльності в межах створеної системи логістики) і теорії логістики — як його науковій основі.

Європейська логістична асоціація (European Logistics Association — ELA) вважає, що «...логістика — це поняття, що охоплює організацію, планування, контроль і реалізацію переміщення товарів від їх походження (створення, придбання) через виробництво і дистрибуцію до кінцевого споживача з метою задоволення вимог ринку за мінімальних витрат і мінімальних капіталовкладень» [12, с. 8]. Згідно з цим визначенням та відповідно до специфіки основного об'єкта праці в книжковій торгівлі, можемо констатувати, що логістика загалом, її основні ідеї, принципи, інструменти можуть і повинні бути використані для побудови ефективної системи руху матеріальних ресурсів для потреб виробництва книжкової продукції та її подальшого просування через різноманітні канали збуту до кінцевих споживачів.

Основні принципи побудови таких систем у галузі книжкової торгівлі на основі концепції логістики, на погляд автора, мають передбачати:

- удосконалення організації руху потоків книжкової продукції;
- достатнє інформаційне забезпечення у всіх учасників логістичної системи та досвід його ефективного застосування за сучасними технологіями обробки інформації;

- безпосередній зв'язок всіх операцій як з виробництва, так і з постачання та збуту;

- забезпечення можливостей для відкритого обміну інформацією між партнерами по книжковому бізнесу, а також для спільного прогнозування, планування діяльності;

- встановлення оптимального рівня обслуговування споживачів і його реальне забезпечення;

- детальну розробку логістичних операцій шляхом проєктування транспортно-технологічних схем, карт, графіків тощо.

У цьому контексті важливо правильно організувати комплекс логістичної діяльності кожного з учасників процесу просування книжкової продукції, зокрема — книготорговельних оптових і роздрібних підприємств.

Діяльність підприємства книжкової торгівлі, наприклад — у роздрібній торгівлі — книгарні, — може бути представлена як поєднання двох основних компонентів: 1) — сукупність торгово-технологічних процесів (включаючи надання покупцям різноманітних послуг), які виступають як комплекс логістичних та інших операцій, що забезпечують рух товарів і послідовне виконання над товарною масою операцій з підготовки товарів до продажу та відпуску їх

покупцям; 2) — управління торгово-технологічними процесами в масштабах книготорговельного підприємства, в тому числі — управління комплексом логістичних операцій. При цьому книготорговельний процес книгарні виступає як один з етапів більш загального процесу товаропросування, що здійснюється на засадах потокової організації єдиного технологічного ланцюга.

Для потреб управління логістикою книготорговельне підприємство повинне розглядатись як складна динамічна мікрологістична система, яка є ланкою складнішої макрологістичної системи — системи просування книжкової продукції, що об'єднує всіх учасників відповідного процесу руху товарної маси в багатоетапному ланцюгу постачань. Основними об'єктами управління в комплексі господарсько-торговельної діяльності роздрібного книготорговельного підприємства є товарні потоки, які формують матеріальну підсистему логістики книготорговельного підприємства.

Логістична діяльність підприємства книжкової торгівлі повинна охоплювати практично всі традиційні сфери закупівельної, збутової, внутрішньо-виробничої (виробничі за своєю суттю та специфічні за формою торгово-технологічні процеси в межах торговельних об'єктів), складської, транспортної, інформаційної логістики, управління замовленнями та управління запасами, формування інфраструктури логістичних процесів (визначення потреби в об'єктах оптової та роздрібною торгівлі, планування їх розвитку і розміщення, забезпечення технічного оснащення торговельних об'єктів), а також організаційно-управлінську діяльність зі створення й управління цією системою.

Важливим кроком з впровадження ідей логістики у галузі книжкової торгівлі має стати інтеграція оптової і роздрібною торгівлі та створення великих оптових книготорговельних підприємств — сучасних логістичних центрів, основним завданням яких мало б бути безперебійне товаропостачання кожного об'єкта роздрібною книготорговельною мережі. Першочергові завдання підприємств книжкової торгівлі у цьому аспекті мали б пов'язуватись із упорядкуванням системи руху товарних потоків, організацією їх концентрації і трансформування в логістичних центрах, ефективним управлінням запасами і замовленнями, забезпеченням обслуговування роздрібних книготорговельних підприємств на умовах календаризації товаропостачання і оптимізації маршрутів доставки товарів. Своєю чергою, управління товаропостачанням у роздрібних книготорговельних підприємствах повинно базуватися на виконанні таких основних процесів, як:

інформаційна підтримка логістичних за своєю суттю операцій з товарними потоками (надходження товарів від виробничих (поліграфічних) та оптових книготорговельних підприємств, відпуск товарів зі складів постачальників та складів роздрібною торгівлі, розукрупнення партій товарів, комплектування, інвентаризація, внутрішньомагазинне переміщення тощо);

організація обліку товарно-матеріальних цінностей у поєднанні з автоматичним відстежуванням процесів надходження товарів у магазини, їх реалізації;

автоматичне формування вхідних та вихідних платежів у графіки оплати й отримання інформації про оплату рахунків і накладних контрагентами книго-торгівельного підприємства;

розподіл товарної маси на складах та в книгарнях у розрізі окремих партій;

створення можливостей для застосування різних методів ціноутворення під час розрахунку ціни товару (наприклад «FIFO», «LIFO», «середня ціна» тощо);

автоматичні проводки з оприбуткування товарів, відхилень, браку і порушень асортименту;

автоматичне переведення кількості товарів з однієї одиниці виміру в іншу;

організація процесу товаропостачання на основі єдиного інформаційного потоку та на базі сучасних методологій, які б забезпечували динамічне балансування реалізації та закупівель у кожному підприємстві книжкової торгівлі.

Одним зі шляхів підвищення конкурентоздатності галузі книжкової торгівлі та її окремих підприємств у сучасних умовах повинна стати теорія і практика логістики, яка пропонує ефективні інструменти інтеграції всіх учасників процесів руху матеріальних ресурсів для потреб виробництва книжкової продукції та її подальшого просування через різноманітні канали збуту до кінцевих споживачів — покупців книги та її читачів.

1. Васелевський М. Економіка логістичних систем: моногр. / М. Васелевський. — Львів : вид-во НУ «Львівська політехніка», 2008. — 596 с. 2. Глотова Г. Ринок видавничої продукції як середовище маркетингу / Г. Глотова // Вісник Книжкової палати. — 2003. — № 5. — С. 16–21. 3. Глотова Г. Товарна політика у сфері видавничо-книготоргівельного бізнесу / Г. Глотова // Вісник Книжкової палати. — 2004. — № 9. — С. 18–21. 4. Копистинська І. Книгорозповсюдження в Україні: стан і перспективи / І. Копистинська // Друкарство. — 2003. — № 3. — С. 24–25. 5. Логистика в Восточной Европе: справ. по управлению системами логистики в Восточной Европе, или что необходимо знать, чтобы система логистики была на 30 % эффективнее / Н. Круминьш, К. Витолиньш. — Рига, Schenker, 2007. — 190 с. 6. Маликов О. Б. Деловая логистика / О. Б. Маликов. — СПб. : Политехника, 2003. — 223 с. 7. Окландер М. Логистика: підруч. — К. : ЦУЛ, 2008. — 346 с. 8. Пономарьова Ю. В. Логистика: навч. посіб. / Ю. В. Пономарьова. — К. : Центр навчальної літератури, 2003. — 192 с. 9. Степурич І. Книжковий маркетинг: канали розповсюдження книжок / І. Степурич // Книжковий клуб плюс. — 2002. — № 2. — С. 4–5. 10. Сток Дж Р. Ламберт Д. М. Стратегическое управление логистикой: пер. с 4-го англ. изд. / Дж Р. Сток, Д. М. Ламберт. — М. : ИНФРА-М, 2005. — XXXII. — 797 с. 11. Фролова Л. В. Механізми логістичного управління торговельним підприємством / Л. В. Фролова. — Донецьк : ДонДУЕТ, 2005. — 161 с. 12. Coyle J. Zarzadzanie Logistyczne / J. Coyle, E. Bardi, C. Langlay. — Warszawa : PFE, 2002. — 734 s.

ЛОГИСТИЧЕСКИЙ ИНСТРУМЕНТАРИЙ В КНИЖНОЙ ТОРГОВЛЕ УКРАИНЫ: ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ

Рассматривается суть логистики, уточняется содержание логистической деятельности, определяются основные направления использования логистики в практике деятельности предприятий книготорговли.

**LOGISTIC TOOLS IS IN BOOKTRADE
OF UKRAINE: PECULIARITIES OF APPLICATION**

An essence of logistic is considered, the content of logistic activity is specified, the main directions of applying the logistic in practice of book's trade enterprises activity are determined

Стаття надійшла 06.12.2010

УДК 655.4

В. Т. Лозинський

Львівська комерційна академія

**АКТИВНІ МЕТОДИ ПРОДАЖУ КНИЖКОВОЇ ПРОДУКЦІЇ:
СУТЬ, ЗМІСТ, НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ**

Розглядається суть активних методів продажу товарів, уточнюється зміст активних методів продажу книжкової продукції, визначаються основні напрями використання активних методів продажу книжкової продукції в практиці діяльності книготорговельних підприємств

Реклама, книготорговельні підприємства, прогресивні методи обслуговування, активні методи продажу

У ринкових умовах формування конкурентних переваг книготорговельних підприємств можливе передусім завдяки побудові власної моделі управління діяльністю, ключовими аспектами якої мають стати унікальність, неповторність іміджу підприємства, орієнтація на задоволення потреб споживачів та застосування сучасних підходів до організації книготоргового процесу, зокрема — шляхом використання активних методів продажу друкованої продукції. У спеціальній літературі методи продажу товарів були об'єктом дослідження багатьох авторів, які формулювали основи теорії організації торгівлі та практику застосування основних методів продажу товарів в умовах планово-економічної економіки [1–2]. Водночас з переходом до ринкових принципів господарювання процесу продажу товарів у магазинах звелися до найпримітивніших, а основні публікації щодо застосування активних торговельних технологій стосувалися підприємств зарубіжної торгівлі [3–5]. Аналіз вітчизняних фундаментальних видань з питань організації торгівлі показує, що проблеми впровадження активних (або ж — за усталеною у вітчизняній літературі термінологією — прогресивних) методів продажу товарів у них займають важливе місце, але не відображають специфіки їх використання в книжковій торгівлі України [6–7].

Теорія та практика організації книжкової торгівлі була предметом дослідження зарубіжних та вітчизняних авторів як у часи планово-